

UVODNA RIJEČ

Razgovor s Jurjem Križanićem traje već stoljećima. Sjenka toga zagonetnog Hrvata obilazila je i zaokupljala mnoge u svijetu koji su težili shvatiti njegov životni put i stvaralaštvo, razloge njegove idejne zanesenosti. S nekom čudnom zakonitošću Juraj Križanić se pojavljivao u različitim povijesnim razdobljima, sad izazivajući zanimanje za svoje ideje koje su se tumačile na razne načine, sad nestajući, da bi ponovno bio aktualiziran. Takvo zanimanje potvrđuje trajnu pripadnost njegovih ideja vremenima i društvima koja su kod njega pronalazila različite potvrde svojih težnji. Hrvatski pisac, koji je želio ujediniti Europu i uspostaviti dijalog u kršćanskome svijetu, koji je uvjeravao u neophodnost uzajamnoga poštovanja između naroda i država te se zalagao za ravnopravnost i progres u slavenskim zemljama, nizom je drugih zamisli predstavio ideje i teme koje nisu pale na provjeri vremena.

Iz njegova lika, već pretvorena u povijesnokulturno poprsje koje je zauzelo mjesto u panteonu hrvatske književnosti, kao da ponovno zrače misli, pojmovi i vrijednosti koje ne gube značenje. Ostaju li i danas na snazi zaključci o nedovoljnom razumijevanju Jurja Križanića i kriva tumačenja njegova djela i životnog puta? Je li u pravu bio Vatroslav Jagić kad je, imajući u vidu odnose između Istoka i Zapada, Istočne i Zapadne crkve, Križanića nazivao prethodnikom mnogih ideja koje nisu skinute s dnevnoga reda?¹ Bez obzira na vremensku udaljenost, može se tvrditi da određene Križanićeve ideje korespondiraju sa suvremenim težnjama, kao da se vraćaju i postaju aktualne – kako na zapadnoj tako i na istočnoj strani. Nije slučajno da se u nekim sredinama opaža svojevrsan »povratak« Križaniću, da ga se doživljava iz perspektive suvremenih težnji.² Suvremene težnje prema konsolidiranju Europe potvrđuju ono čemu je težio hrvatski posrednik – treba uspostaviti dijalog Zapada s Istokom, tragati za oblicima ujedinjenja u jedan europski dom.

¹ Vatroslav Jagić, *Život i rad Jurja Križanića*, Zagreb 1917.

² Znakovit je simpozij u Moskvi: »Juraj Križanić – njegova važnost u 17. stoljeću i danas«. O tome: Ivan Golub, »Simpozij o Jurju Križaniću u Moskvi«, »Forum«, br. 7–9, Zagreb 2005, str. 1083–1100.

U tom kontekstu idejna ostavština pisca, u nekim svojim dijelovima, znači ponovnu aktualnost. Možemo se upitati nije li pred nama jedan od prvih vatrene pristalice europske unije, ne samo crkvene već i političke, gospodarske, humanističke. Hrvatski entuzijast zagovarao je prisnu povezanost europskoga Zapada s Istokom, smatrao je apsurdnim i štetnim crkveni raskol te je tražio mogućnosti njegova revidiranja, kako bi se stvorio temelj zajedništva – kao važan preduvjet progresa na općeeuropskome prostoru. Križanić je vidio da su kršćansku Europu ugrozili istočni osvajači te je pozivao na konsolidiranje europskih naroda. U toj viziji zajedništva slavenski su narodi bili ravnopravni partneri. Hrvatski vizionar vidio je Moskovsko Carstvo kao sastavni dio kršćanske Europe i posvetio svoj život cilju da obje strane, katoličku i pravoslavnu, uvjeri u važnost dijaloga. Shvaćajući neophodnost humaniziranja, prosvjećivanja zaostalog društva tadašnje Moskovijske, pomno je i detaljno opisao i protumačio sve što bi moglo pridonijeti humanističkom preporodu Moskovske Države koja bi postala dostojna i ravnopravna predstavica ujedinjene Europe.

J. P.